

ЛОГІКА

**Посібник для підготовки
до іспиту**

Харків
«Право»
2016

УДК 161
ББК 87.4я73
Л69

Колектив авторів:

О. М. Юркевич, д. філос. н., проф. (відп. ред.);
Ж. О. Павленко, канд. юрид. н., доц.;
О. П. Невельська-Гордєєва, канд. філос. н, доц.;
С. В. Качурова, канд. філос. н., доц.;
Г. В. Коваленко, канд. юрид. н., ас.

Логіка : посіб. для підгот. до іспиту / О. М. Юркевич, Ж. О. Павлен-
Л69 ко, О. П. Невельська-Гордєєва та ін. – Х. : Право, 2016. – 132 с.

ISBN 978-966-937-104-1

ISBN 978-966-937-104-1

© Юркевич О. М., Павленко Ж. О.,
Невельська-Гордєєва О. П. та ін., 2016
© Оформлення. Видавництво «Право», 2016

ПЕРЕДМОВА

В умовах трансформації українського суспільства на шляху до європейської інтеграції актуальним постає питання зростання рівня самосвідомості української нації, від чого залежить якість демократичних змін та побудова правової держави. Головним чинником в цьому процесі виступає людський розум, інструментом якого є логіка. Рівень цивілізованості напрямую залежить від рівня інтелектуальної культури у соціумі. Розумність визначає й якість правової реальності, що утворюється, розвивається та охороняється освіченими правниками. Тому в межах реформи вищої юридичної освіти логіка стверджує своє традиційне значення органону (інструменту) інтелектуальної діяльності юриста.

Мета курсу логіки – навчити основам логічного аналізу шляхом засвоєння знань про форми думки і закони правильного мислення.

Методичний посібник до курсу логіки оснований на програмі загальноосвітнього навчального курсу логіки для вищих навчальних закладів, обов’язкового до вивчення для юристів. Даний посібник призначений для підготовки студентів до іспиту з логіки.

Структура методичного посібника поділяється на два розділи – теоретичний та практичний. Теоретичний розділ структурований згідно порядку запитань до іспиту та відповідей на них. До кожного запитання надається відповідний теоретичний матеріал та достатні приклади для пояснення. Практичний розділ представлений тестовими завданнями, завдяки яким читач може перевірити свої знання з логіки самостійно і таким чином підготуватись до практичних питань з логічного аналізу. До кожного тестового завдання надають чотири можливі відповіді, з яких тільки одна є правильною.

Колектив авторів бажає своїм читачам успіхів в опрацюванні логічної теорії та отриманні навичок логічного аналізу при підготовці до іспиту з навчальної дисципліни «Логіка».

Вона використовує метод формалізації з залученням особливої мови логіки, що є аналогом мови математики. Пов'язана з ім'ям Г. Лейбніця, а також Т. Гоббса та Р. Декарта. Період алгебри логіки починається з опублікування праці Дж. Буля «Математичний аналіз логіки». З'являється метод логічних обчислень з використанням алгебраїчної символіки, процес умовиводу розглядається як розв'язання логічних рівностей. Логіка постала як теорія обґрунтування математики. Німецький логік Готлоб Фреге розробив аксіоматичні побудови обчислювання висловлювань, теорію квантифікації, основні принципи логічної семантики.

Некласичний період сучасної логіки охоплює період з початку ХХ ст. по тепер. час. Некласичні логіки постають в якості множини різних формальних систем, в яких варіюється апарат традиційної та формальної логіки, що дозволяє отримати різні моделі логічних висновків та логічної істини. Серед видів некласичної логіки: нечітка логіка, інтуїціоністське числення висловлювань, лінійна логіка, модальна логіка, пара несуперечлива логіка, релевантна логіка та ін.

===== 4. Значення логіки для правознавства та юридичної практики

Можна виділити теоретичне і практичне значення логіки.

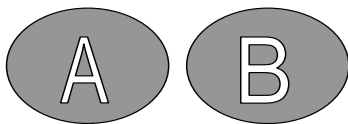
Загальнотеоретичне значення логіки полягає у її методологічній функції. Логіка містить закони і правила оформлення наукових предметів, логічні критерії істинності, які стали формальною підставою критеріїв наукової істини. Це означає, що незважаючи на змістовну відмінність, науки додержуються однакових правил формування наукових предметів, законів, мають однакові критерії істинності. Неправильне міркування також підлягає критиці в будь-якій науці за логічними критеріями істинності.

Свідомством загальнотеоретичного значення логіки є створення теорії штучного інтелекту. Мова логіки постала як базовий символічний апарат для мов програмування.

Логічне знання має методологічне значення для правознавчої науки. Право в ній постає як певна логічна система. Загальні правові поняття сформовані за логічними критеріями. Основні оцінні поняття права досліджені в деонтичній логіці (логіці норм). Логічні методи

відношенні понять. Для позначення відношень між поняттями використовуються діаграми Ейлера – Венна.

Всі поняття можуть бути *порівнянними (співвідносними)* або *непорівнянними (неспіввідносними)*. Це означає, що не кожне співвідношення буде мати сенс. Наприклад, непорівнянними є поняття А – «пенсія» і В – «Ейфелева вежа» (мал. 1). Ці поняття не можуть бути в одному визначенні або класифікації. Тому непорівнянними поняттями логіка не займається.

Мал. 1

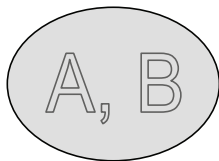
Порівнянні поняття можуть співвідноситись за двома критеріями: наявності спільних елементів обсягу або загального родового поняття.

Порівнянні поняття поділяються на дві групи – сумісні та несумісні за обсягом.

Сумісні поняття – це поняття, що мають спільні елементи обсягу («юрист» і «прокурор»). Види сумісних понять: 1) тотожні, 2) підпорядковані та 3) перехресні поняття.

1. *Тотожні поняття* – мають один і той же обсяг, спільний денотат але різний зміст. Їх обсяги повністю співпадають. Наприклад, А – «Аристотель» та В – «вчитель Олександра Македонського» (мал. 2), А – «Конституція» та В – «основний закон» (мал. 2).

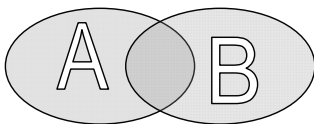
Формула: $A \equiv B$

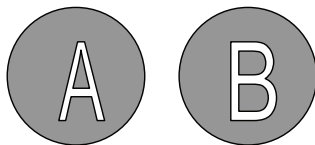
Мал. 2

2. *Підпорядковані поняття* – мають включення повного обсягу одного поняття до обсягу іншого, де В – підпорядковане (видове), А – підпорядковуюче (родове) поняття. Наприклад, «право» і «цивільне право» (мал. 3), «фахівець» і «юрист» (мал. 3).

особливо тяжкий злочин» отримаємо клас «тяжкий або особливо тяжкий злочин».

Мал. 3

Мал. 3а

Операція *перехрещення (множення)* класів полягає в утворенні нового класа, обсяг якого включає спільні елементи вихідних класів. Результатом множення несумісних понять буде порожня множина. Результат множення сумісних понять залежить від відношення між ними. Якщо поняття А і В, над якими виконується операція множення, знаходяться між собою у відношенні тотожності, то результатом цієї операції залишиться той самий клас (А) (мал. 4).

Мал. 4

Якщо поняття А і В, над якими виконується операція множення, знаходяться між собою у відношенні підпорядкування, то в результаті цієї операції отримаємо клас видового поняття (мал. 5).

Мал. 5

Якщо поняття А і В, над якими виконується операція об'єднання, знаходяться між собою у відношенні перетину, то в результаті цієї операції отримаємо новий клас, в який входять лише ті елементи класу А, які водночас є елементами класу В (мал. 6).

текстуальні визначення поділяються на аксіоматичні та прагматичні (зокрема, остенсивні).

У контекстуальному визначенні контекстом може бути звичайний уривок будь-якого тексту або соціальні сфери життя, в якому перебуває предмет. В якості приклада таких визначень можна розглянути переклад будь-якого тексту з іноземної мови на рідну, коли встановлюється значення невідомого слова виходячи з уривку тексту, а не за словником. Слідчі формують контекстуальні прагматичні визначення щодо особи підозрюваного шляхом опитуванні свідків події чи його знайомих. Ознаки контексту ототожнюються та постають в якості змісту поняття шляхом переносу на предмет пізнання.

Аксіоматичне визначення – вид контекстуального визначення, в якому контекстом виступає система аксіом, тобто положень теорії, які не потребують обґрунтування, оскільки достовірність їх вважається й так зрозумілою і прийнятною. Системою аксіом обмежується коло можливих інтерпретацій. Наприклад, фундаментальні поняття у геометрії (точка, пряма тощо) визначаються через аксіоматичні визначення. В правознавстві досліджуються аксіоми права.

Остенсивне визначення – вид прагматичного визначення, яке дається шляхом вказівки на предмет (його демонстрацію), що позначається даним поняттям. Контекстом в цьому випадку є ситуація, в якій зустрічається цей предмет. Остенсивні визначення використовуються при упізнанні підозрюваного.

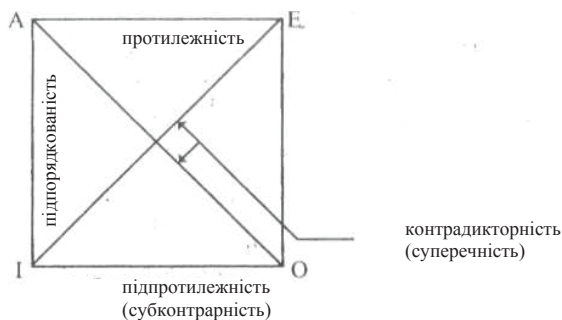
===== 23. Судження та речення

Людські знання отримують форму суджень. Наприклад, мовні вирази «Галузь права є структурним елементом системи права» та «Усі галузі права об'єднують у сфери публічного і приватного права» є виразами суджень як інтелектуальних форм. Судження завжди містять інформацію.

Судження – це форма думки, що фіксує наявність або відсутність у предмета якої-небудь ознаки.

Судження може бути *істинним* або *хибним*. Змістовна істинність судження буде означати адекватність, тобто, змістовну відповідність дійсності. Логічна істинність судження буде означати його правильність, тобто відповідність правилам побудови його форми.

Правило субконтрарності. Субконтрарні судження не можуть бути одночасно хибними. Наприклад, якщо судження «Деякі пінгвіни літають» (І) є хибним, то судження «Деякі пінгвіни не літають» (О) буде істинним.

28. Несумісні відношення між категоричними судженнями. Логічний квадрат

Несумісними називаються судження, які не можуть бути одночасно істинними.

Несумісність може бути двох видів:

1. *Контрарність (протилежність)* – між судженнями типу А і Е.

Правило контрарності: протилежні судження не можуть бути одночасно істинними, але можуть бути одночасно хибними. Наприклад, якщо судження «Будь-яка Конституція є основним законом» (А) істинне, то судження «Жодна Конституція не є основним законом» (Е) є хибним. Або якщо судження «Всі громадяни є законослухняними» (А) є хибним, то судження «Жоден громадянин не є законослухняним» (А) також є невизначеним.

2. *Контрадикторність (суперечність)* – між судженнями типу А і О, Е і І.

Правило контрадикторності: суперечні судження не можуть бути як одночасно істинними, так і одночасно хибними. У них завжди різне логічне значення. Наприклад, якщо судження «Жодна людина не дотримується правил дорожнього руху» (Е) хибне, то судження «Деякі люди дотримуються правил дорожнього руху» (І) є істинним.